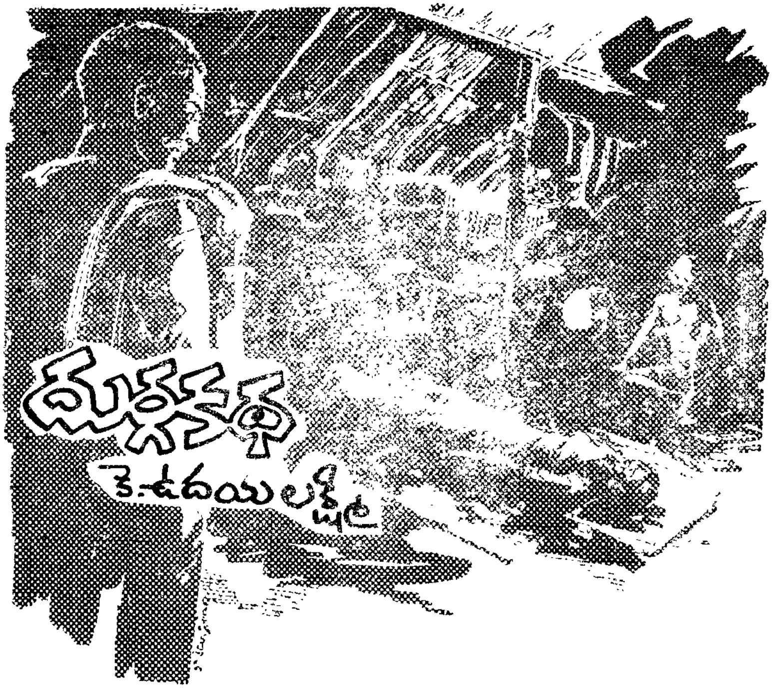

పట్టాభి తెల్లవారుఝామునే లేచి దాదాపు రెండుమైళ్ళు నడిచి యింటికి తిరిగి వస్తున్నాడు. అప్పటికి యింకా సూర్యోదయం కాలేదు. వెలుగొచ్చింది. రోడ్లు యింకా రద్దీని పుంజుకోలేదు. రోడ్డు పక్క చెత్తకుండీదగ్గర మునిసిపల్ లారీ ఆగివుంది. కుండీలోని చెత్తని లారీలోకి ఎగుమతి చేస్తున్నారు మునిసిపాలిటీ స్వీపర్లు.

పట్టాభి తన యింటికివచ్చి అరుగు మీద కూర్చుని ముఖం కడుక్కున్నాడు. పైపంచెతో ముఖంతుడుచుకుంటున్నాడు. అరవైయేళ్ళు దాటాయి అతనికి. బుగ్గమీసాలు తెలుపునలుపు కలిసి వెలుగు, చీకటుల కలనేత కుచ్చులా వున్నాయి. తల బాగా నెరసింది. నల్లవెంట్రుకలు మచ్చుకి అక్కడక్కడ వున్నాయి. మోకాళ్ళదాకా ఖద్దరు పంచె, వంటిమీద రెండు జేబులున్న ఖద్దరు బనీను పైమీద ఖద్దరు తుండుగుడ్డ, అతని నిత్యవేషధారణ. ఆ పట్టణంలో పట్టాభిని ఎరుగనివారు లేరు. పెద్దలూ ఎరుగుదురు. చిన్నలూ ఎరుగుదురు.

చెత్తకుండీలోని చెత్తను లారీలోకి ఎగుమతిచేస్తున్న జనంలోంచి కోటయ్య, పట్టాభి దగ్గరకువచ్చి నిలబడ్డాడు. "ఏరా కోటయ్యా" అని పలకరించాడు పట్టాభి, యేంపనిమీద వచ్చావు అన్నట్టు. "దుర్గ

తెల్లారగట్ల పోయింది బాబు !" అన్నాడు కోటయ్య.

ఆ మాట విన్న పట్టాభి క్షణంపాటు అలాగే వుండిపోయాడు. 'దుర్గ పోయిందా ?' అని తనలో తానే అనుకొని యింట్లోకి కూడ వెళ్ళకుండా, చెంబు అరుగుమీదనే వదిలేసి పాకీవాళ్ళ పేట వైపు బయలుదేరాడు. ఆ పేట పేరు యిప్పుడు నెహ్రూనగర్.

నెహ్రూనగర్‌లోని దుర్గ యింటి ముందు నిలబడ్డాడు పట్టాభి. అది డాబా యిల్లు కాదు. నిట్టాట గుడిశ. చుట్టూ మట్టిగోడలు- ముందు తలుపుగుమ్మం. నలభై యేళ్ళక్రితం ఎలావుందో యీ నాటికీ అలాగేవుంది దుర్గ నిట్టాట గుడిశ.

తలుపు బార్లా తెరిచివుంది. లోపల చాపమీద దుర్గశవం. ఎనభై యేళ్ళ వృద్ధురాలు నిద్రపోతున్నట్టే వుంది- కానీ శవంలాలేదు.

గుడిశముందు పిల్లలు ఆడుకుంటున్నారు. గుమ్మానికి ఓ పక్కగా ఓ ముసలాడు శవానికి కాపలాకాస్తున్నట్లు కూర్చున్నాడు.

"ఏరా ముసలయ్యా ! ఎప్పుడు పోయింది ?" అనడిగాడు పట్టాభి శవాన్నే చూస్తూ

"రాత్రి పోయింది బాబూ, తెల్లారినాకా సూసావ్ !" అన్నాడు ముసలయ్య.

"మరింకా శవాన్ని అలాగే వుంచేరేం ?"

"ఎవరకటం అంటే ఎనభైయేళ్లు బతికినాదెగాని, ఆ ముసలిముండకి ఎవరున్నారు బాబూ ? కొడుకులా, కొడల్లా, మనవలా, అందరూ తలోసారి తొంగిచూసి ఎవరి పనికి ఆళ్లు ఎల్లిపోనారు. పనిసెయ్యటానికి వయసుమల్లిపోయిన నేనూ- పనిచేసే వయసురాని పిల్లలూ సూత్తా కూకున్నావ్."

"మరైతే అలా వదిలేస్తారట్రా శవాన్ని ?" అన్నాడు పట్టాభి కాస్త ఆవేశంగా.

"లేదులేబాబూ- మునిసిపాలిటీ మడుసులం కదా మేవంతా, మా సిన్నోడ్ని ఆఫీసరుగోరితో సెప్పమన్నాను. బండొత్తదిలే." అన్నాడు ముసలయ్య.

"మునిసిపాలిటీ బండిమీద మోయించి తగలెయ్యాల్సిన కర్మ దుర్గ శవానికి పట్టదూ- పట్టకూడదు. నేనున్నానులే !" అని అక్కడనుంచి కదలి దహన క్రియలకు అన్నిఏర్పాట్లూ చేశాడు పట్టాభి.

పట్టాభి పూనుకోవడంలో నలుగురూ చేరారు.

దుర్గ దహనక్రియలు పట్టాభి మూలంగా ఘనంగానే జరిగాయి. తన పైమీద కప్పుకున్న ఖద్దరుతుండు దుర్గ శవంమీద కప్పాడు పట్టాభి. దాంతో ఎవరో గొప్ప వ్యక్తి శవం అనిపించింది జనానికి.

దహనక్రియలు ముగించుకుకొని- యేట్లో స్నానంచేసి యింటికి వచ్చాడు పట్టాభి.

"స్నానం చేసే వచ్చారా?" అంది అతనిభార్య జానకమ్మ.

"ఆఁ" అన్నాడు పట్టాభి.

"పేటలో పాకీది పోతే దాని దహన క్రియలు కన్నకొడుకులా మీరు స్వయంగా చేయటం ఎందుకు? అంత అభిమానంవుంటే ఏదో పరకో పారేస్తే పోలేదు." అంది పట్టాభిభార్య జానకమ్మ మనసులో మాటను యిముడ్చుకోలేక.

పట్టాభి జానకమ్మవైపు తీక్షణంగా చూసి, "డబ్బుతోనే అన్ని ఋణాలు తీరిపోవు" అన్నాడు ముక్తసరిగా.

జానకమ్మ ఇంక మాట్లాడలేదు.

మళ్ళీ పట్టాభే అనునయంగా జానకమ్మ దగ్గరగా వెళ్ళి, "దుర్గ పాకీ పేటలో వున్నా - నాకు అమ్మకంటె ఎక్కువది జానకీ మా అనుబంధం ఎలాంటిదో నీకు తెలీదు. తెలియక అలా మాట్లాడగలిగావు. తప్పులేదు" అన్నాడు.

'ఏమిటా అనుబంధం?' అన్నట్టు చూసింది జానకమ్మ, పట్టాభి ముఖంలోకి.

"చెబుతా విను" అని దుర్గ కథను మొదలుపెట్టాడు పట్టాభి.

"భారత స్వాతంత్ర్య పోరాట జ్వాలలో దేశం మూపమూలలనుంచికూడ చెలరేగిన రోజులవి. నేను అదే పట్టణంలో కాలేజీలో ఇంటర్మీడియట్ చదువుతున్నాను. దేశంలో గాంధీజీ నాయకత్వంలో జరుగుతున్న సత్యాగ్రహాలగురించీ వింటున్నాం. భగత్‌సింగ్, వీరసవార్కర్, సుభాష్ చంద్రబోస్‌లాంటి వీరుల ధైర్యసాహసాల గురించీ చదువుతున్నాం. ఎందుకో నన్ను విప్లవవీరుల త్యాగాలు విపరీతంగా ఆకర్షించాయి. కాలేజీకి వెడుతున్నానన్న పేరేగాని మనసంతా ఏదో దేశానికి చెయ్యాల్సింది చేయలేకపోతున్నానన్న ఆవేదన!

చివరికి కాలేజీ చదువుకి స్వస్తి చెప్పాను. ఆ నాటికి దుర్గ పరిస్థితి ఏమిటో తెలుసా!

పుట్టింది పాకీకులంలోనైనా, బ్రతుకుతున్నది పాకీపేటలోనైనా, తన కుల వృత్తి చేసేదికాదు ఆమె.

బట్టకట్టి బజారులో తిరిగే ప్రతి వాళ్ళకి దుర్గపేరు తెలుసు. దుర్గ ముఖం పరిచయమే.

దుర్గ, మునిసిపల్ కౌన్సిలరూ కాదు. చైర్మనుకాదు! దుర్గ స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో పాల్గొంటున్న నాయకురాలు కాదు!

దుర్గ ఏవిధంగాను చెప్పుకోదగ్గ హోదా, అంతస్థుగల వ్యక్తి కాదు! దుర్గ మార్కెట్‌లో పళ్ళదుకాణం పెట్టుకొని బతుకుతున్న సాదా ఆడది.

అయినా అందరికీ తెలుసు ఆమె.

ఆమె అందం అలాంటిది. ఆమె ముఖంలో కళ అలాంటిది. ఆకర్షణ ఆమె ఆస్థి.

పళ్ళబడ్డీమీద పళ్ళను అందంగా సైజులువారీగా పేర్చి, ఆ పళ్ళవెనుక కూర్చున్న దుర్గ పెద్ద వజ్రపంములా

వుండేది. గుండ్రని ముఖం, విశాలమైన నేత్రాలూ, పచ్చని ముఖాన ఎర్రని పెద్ద బొట్టూ, నిగవిగలాడే బుగ్గలు– సింధూరం దిద్దిన చంద్రబింబంలా వుండేది ఆమె ముఖం.

తహసీల్‌దారుగారు సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి యింటికి వెడుతూ కారు దుర్గకొట్టుముందు ఆపి– డ్రైవరును పంపి పళ్ళు కొనుక్కు–నేవారు. డ్రైవరు పళ్ళు ఏరుతున్నంతసేపూ, ఆయన దుర్గనే చూస్తూ వుండేవాడు. డ్రైవరు ఎంపికచేసిన పళ్ళు మంచివే అయినా, మళ్ళీ మళ్ళీ ఏరించేవారు అతనిచేత. అంతసేపు ఆమెను చూస్తూ వుండేవాడు.

పట్టణంలో పెద్ద పెద్ద లాయరులు, ఆఫీసరులు రోజూ ఒక్కసారేనా దుర్గ కొట్టువైపు ఏదోవేళ తొంగిచూసేవారు. మచ్చలేని దుర్గ ముఖాన్ని చూస్తూ, దుర్గ నవ్వుల వెన్నెలలో తడుస్తూ, మచ్చ వున్న పళ్ళను కూడా మాటాడకుండా కొనుక్కు–పోయేవారు.

మడికట్టుకొని గుడికివెళ్ళే పూజారి, దుర్గ కొట్టుముందు ఆగేవాడు రోజూ.

దేవుడికి నైవేద్యానికని రోజు ఏవో రెండు పళ్ళు పూజారికిచ్చేది దుర్గ.

"కడిగి నైవేద్యం పెట్టు బాబు" అనేది.

"నువ్వే కడిగినముత్యంలా వుంటావే– నీ చేత్తో యిచ్చిన పళ్ళు కడక్కపోయినా దేవుడికి యిష్టమే!" అనేవాడు వెకిలిగా. నవ్వుతూ.

"సరీ యెళ్లిరండి" అని అతగాడిని వదలించుకునేది. పోలీసులు– పోలీసు యినస్పెక్టర్లు బెదిరించి లొంగతీసుకోవా లని ప్రయత్నించారు దుర్గని.

దుర్గ నవ్వే దుర్గకు కవచం.

అంతమంది అలా ఆమె వెంటబడినా దుర్గ పళ్ళు అమ్ముకొని బతికేదిగాని, ఒళ్ళు అమ్ముకొని బతకలేదు సినాడూ.

కాకపోతే యిపరికి ఒక హెడ్‌కాని స్టేబుల్‌తో సంబంధం పెట్టుకొంది అనేవారు.

అతగాడు తాళికట్టలేదు. నీకటి పడ్డాక ఎర్రటోపి తీసేసి, తెల్లపంచె ముసుగేసు కొనిపాకీపేటలోని దుర్గఇంటికిచేరేవాడట.

మగదిక్కు– అవసరమనే ఆ హెడ్ కానిస్టేబులుకు లొంగిందో– పరిస్థితుల వల్లే లొంగిందో ఎవరికీ తెలియదు.

దుర్గ వంద మామిడిపళ్ళ తట్టను నెత్తిన పెట్టుకొని రోడ్డున సులువుగా నడిచివెళ్ళేది. ముఖం అంత అందంగా వున్నా, పెద్ద కడుపూ, ఎత్తైన పిరుదులూ, మడమలు దిగేదాకా కట్టిన నేతచీర– గుండ్రని పుష్టిఅయిన శరీరం చూడ్డానికి బుట్టబొమ్మలా వుండేది.

దుకాణంలో కూర్చుంటే– తొండం లేని– వినాయకుని బొమ్మలా వుండేది.

అందుకే ఆ మనిషి రూపు ఆమె ఆకారము, అందం, అందరికీ బాగా గుర్తు.

అప్పటికి నే నెవరికీ గుర్తులేను. కాలేజి మానేసి తిరుగుతున్న పద్దెనిమి దేళ్ళ యువకుడ్ని. అల్లూరి సీతారామ రాజును గురించి ఎక్కువగా చెప్పుకుం టున్నాడు అప్పట్లో.

కొండ జాతి వారిని, కోయలను స్వాతంత్ర పోరాటంలోకి దించిన మహా వీరుడు నన్ను ఎంతగానో ఆకర్షించాడు.

నేను పూర్తిగా రంగంలోకి దూకే సాను. పాకీపేటలోకి రాత్రిళ్ళు వెళ్ళి ఆ యువకులకి స్వాతంత్రం గురించి చెప్పి, ప్రభుత్వానికి నష్టం కల్గించడం నా లక్ష్యం అనాడు. అధికారులను ధిక్క రించడం నా ఉద్యమం! ఒకసారి గూడ్సు రైలు పడగొట్టటానికి ప్రయత్నించాం. ప్రయత్నం విఫలమైంది. పోలీసుల దృష్టిలో పడ్డాను. అప్పుడు అండర్ గ్రౌండుకి వెళ్ళక తప్పలేదు.

నేను ఎక్కడెక్కడో తిరిగి దుర్గ గూటికి చేరితే రెండు మామిడిపళ్ళు తిని పెట్టి గంజినీళ్ళు యిచ్చేది. ఏ రోజుల్లో దొరికేవళ్ళు ఆ రోజుల్లో పెట్టేది నాకు. నే నేదో గొప్పపని చేస్తున్నానని ఆమె నమ్మకం. నేనంటే వెర్రి అభిమానం.

ఓ సారి మా పట్టణానికి జిల్లా కలెక్టరు వస్తున్నాడని తెలిసింది మాకు. కలెక్టరు తెల్లదొర.

కారుమీద బాంబు వెయ్యాలని ప్లాను వేశాం. అనుకున్నట్టే చేశాం. కానీ గురితప్పింది!

దాంతో నా తల ఖరీదు పదివేలరూపా యలకు పెరిగింది!

చివరికి నా శవం ఖరీదుకూడ పదివేలే!

పోలీసులు నా గురించి గాలించడం మొదలుపెట్టారు. కలెక్టరు ఆదేశాలు మూలంగా వాళ్ళకి నిద్రాహారాలు లేవు.

వాళ్ళతోబాటు నాకూ నిద్రాహారాలు లేవు. నిలచినచోట నిలవకుండా తిరుగు తున్నాను.

ఒకరోజు మా అమ్మకి జబ్బుగా వుందని తెలిసి, చూడ్డానికి బయలు దేరాను. యింటి సమీపానికి వెళ్ళేసరికి పోలీసుల అలికిడి వినబడింది.

పరుగెత్తాను. శక్తికొద్దీ పరుగెత్తాను. వెనక బూట్ల చప్పుడు. చీకటి, యీదురు గాలి. సందుల్లోంచి— గొందుల్లోంచి జారుతూ— నిలదొక్కుకుంటూ శక్తి కొలదీ పరుగు. తుపాకీగుండుకి దొర క్కుండా పరుగు. ప్రాణాలను కాపాడు కోడంకోసం ఆరాటం యెలావుంటుందో ఆ రోజున తెలిసింది నాకు.

అలా పరుగెడుతూనే వున్నాను. వాళ్ళకీ నాకు మధ్య రెండు ఫర్లాంగుల పడం.

అలా పరుగెడుతూ పాకీపేటలోనికి చొరబడ్డాను. వెనుక పోలీసులు వచ్చారు.

దుర్గ యింట్లోకి దూరాను.

"పోలీసులు" అన్నాను ఆయాస పడుతూ.

"బయంలేదు. దాంకో" అంటూ నన్ను

దాచింది.

తలుపు తెరిచే వుంది.

పోలీసులు వచ్చారు. గుడిశలో దీపం బుడ్డి గుడ్డివెలుగు.

దుర్గ నిలబడివుంది బొట్టబొమ్మలా. పోలీసుల్లో తనకు పరిచయము వున్న హెడ్‌కానిస్టేబుల్ కూడ వున్నాడు.

"ఎక్కడ? వాడెక్కడ? యిటే వచ్చాడు!" అన్నాడు హెడ్.

"ఎవడాడు? నా యింటికెవడొ త్తాడు?" అంది దుర్గ. ఆమె ఆ మాటలో నా యింటికి నువ్వు తప్ప మరో మగాడు ఎవడొస్తాడు అన్న ధ్వని వినిపించింది హెడ్‌కి.

హెడ్ కరిగి నీరై పోయాడు.

ఇనస్పెక్టరు ఊరుకోలేదు.

"ఆ పట్టాభిగాడు యిటే వచ్చాడు. నీ యింట్లోకే వచ్చాడు. ఎక్కడ దాచావో చెప్పు. పదివేల రూపాయల బహుమానము వస్తుంది." అని గర్జించాడు.

"ఇదెక్కడ గోలయ్యో బాబు! ఇదేవన్నా యేడంతస్తుల మేడా? రాజభవనవా? నిట్రాట గుడిశలో ఎక్కడ దాత్తాను? రాలేదు మొర్రో అంటే యినిపించుకోరేటి?" అంది దుర్గ.

"వెతకండి" అంటూ ఇనస్పెక్టరూ, పోలీసులు జవానులు గుడిశను గాలించేసారు.

వశ్శతట్టలను బొయినెట్లతో పొడిచి చూసారు! బూటుకాళ్ళతో తొక్కి చూశారు.

పెద్ద వీళ్ళగాబును పగలగొట్టారు. కుండల్ని పిండిచేసారు. ఎక్కడా నా జాడ దొరకలేదు వాళ్ళకి.

ఇహ ఉక్రోషం ఆపుకోలేక ఇనస్పెక్టరు దుర్గ దగ్గరకు వచ్చి "నువ్వే ఎక్కడో దాచావు వాడ్ని. చెప్పవే లంజ!" అని లాటీతో ఒక్కదెబ్బ వేశాడు, దుర్గ మొత్తమీద.

దుర్గ కుయ్యో మొర్రో మంటూ "అయ్యో యిదెక్కడ దారుణం బాబు! యిదేవన్నా యినపకోటా! లోనకొచ్చినట్టే వచ్చి పారిపోయివుండొచ్చుగందా! నువ్వెతికితే దొరకనేదని నన్ను కొడతావేంటి?" అని ఏడిచింది.

ఆ క్షణంలో నా మూలంగా దుర్గ వంటిమీద పడిన దెబ్బ నా గుండెలకే తాకింది.

"ఇక్కడున్నాను"అని గట్టిగా అరుద్దామనుకున్నాను.

దుర్గ నన్ను కదలనివ్వలేదు.

"మనల్ని మోసంచేసి పారిపోయి వుంటాడు సార్. మనం ఇక్కడేవుంటే తప్పించుకుపోతాడు." అని హెడ్ ఇనస్పెక్టరును అక్కడనుంచి కదలదీసాడు.

పోలీసులు వెళ్ళిపోయారు. అప్పటిదాకా వూపిరి బిగపట్టుకొని ఆమె రెండు కాళ్ళ మధ్య చీరకుచ్చెళ్ళ మాటున, తల్లి కడుపులో శిశువులా ముడుచుకొని వున్న నన్ను "పోయేరులే సచ్చినోళ్ళు-

బయటికిరా యింక" అంటూ_ చీర కుచెళ్ళ మాటునుంచి నన్ను బయటకు తీసింది_ శిశువును ప్రసవించిన తల్లిలా దుర్గ.

ఇప్పుడు చెప్పు జానకీ! కడుపున పడిన పిండాన్ని నవమాసాలూ మోసి శిశువును కంటేనేనా తల్లి! కొడుకు ఆ తల్లికే దహనక్రియలు చేయాలా? పద్దెనిమిదేళ్ళ పెరిగిన ఈ శరీరాన్ని శిశువును చేసి తన వడిలో తల్లిలా దాచుకొని ప్రాణం దానంచేసిన దుర్గ నాకు తల్లి కాదా?

ఆమె దహనక్రియలు నేను కాక యింకెవరు చేయాలి?" అన్నాడు పట్టాభి ఆవేదనతో నిండిన ఆవేశంతో.

జానకమ్మ దుర్గకథ విని కళ్ళు వత్తుకుంది పమిటకొంగుతో.

సెప్టెంబర్ నెల యువ భావపరిచయ పోటీ

బహుమానము రు. 25-00

బహుమతి పొందిన వ్యాఖ్య

వసుధ నుండి వెలసిన ఓ విష్ణుమూర్తీ!
నీ చరణదాసి చేతిలో ఇదే నీకు పరమహారతి.

జి. సాంబశివరావు, చీరాల.